

якой сочыць 20 тысяч чалавек: “Хачу стварыць у Інданезіі беларускую вёску!”», «Каб захаваць беларускасць сыноў, у сям’і Шэйных з Мінска іх перавялі на хатняе навучанне». Падобныя канструкцыі часта могуць мець памылкі, сведчаннем чаму з’яўляецца апошні прыклад: займеннік *іх* адносіцца да двух назоўнікаў: *сыноў* і *сям’і*, таму няясна, каго ж перавялі на хатняе навучанне.

Вядома, што структурна складаная, разгорнутая загатоўка – прыкмета сучаснага журналісцкага тэксту. Аднак у «Нашай ніве», якая працягвае традыцыі купалаўскай газеты, арганічным бачылася б выкарыстанне кароткіх, сіцслых, вобразных загатоўкаў, што былі характэрны для публіцыстыкі нашаніўскай пары, напрыклад: «Вера і нацыянальнасць», «Пуцяводная ідэя», «Цяжкая пара», «Думкі» і інш. [3, с. 58]. Разам з гэтым у традыцыі наследавання назваў рубрык рэдакцыі газеты спрабуе захаваць купалаўскі «след», параўн.: «Пра-свет» – «З усіх старон», «Усяго патроху» – «Аб усім патроху» і інш.

Такі «след» бачыцца перадусім і ў непарыўнай традыцыі захоўваць і ўдасканальваць публіцыстычнае маўленне на роднай мове. Бадай што, гэта сэння самае каштоўнае і неабходнае для культурнага, духоўнага развіцця нашага грамадства.

Літаратура

1. Наша ніва (1906) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://ru.m.wikipedia.org>. – Дата доступу : 01.09. 2017.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. – Т. 2 / рэд. тома А. Я. Баханькоў. – Мінск: Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1978. – 768 с.
3. Хромчанка, А. Р. Асновы творчай дзейнасці рэдактара : вучэб.-метад. комплекс для студэнтаў Ін-та журналістыкі БДУ / А. Р. Хромчанка. – Мінск : БДУ, 2010. – 107 с.

Аляксандр Цікоцкі

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ЯКУБ КОЛАС ЯК РЭДАКТАР (на прыкладзе працы над перавыданнем трылогіі «На ростанях»)

Якуб Колас – адзін з найбольш вядомых класікаў беларускай літаратуры, творы якога неаднаразова перакладаліся на рускую і шэраг іншых моў. Дастаткова вядомы ён і ў якасці публіцыста. Значна менш ведаюць Коласа як рэдактара. Між тым вывучэнне яго жыцця сведчыць

пра тое, што гэты від працы займаў у яго, асабліва ў апошнія гады, даволі значнае месца. Аб гэтым сведчаць, у прыватнасці, яго паметкі і заўвагі на палях старонак твораў некаторых беларускіх пісьменнікаў, а таксама непасрэдны ўдзел Якуба Коласа ў падрыхтоўцы да перавыдання яго ўласных твораў. Паспяховай дзейнасці ў гэтым накірунку дапамагала пісьменніку цудоўнае веданне жывой народнай мовы, якую ён, тым не менш, працягваў вывучаць практычна да канца свайго жыцця. Невыпадкава пясняр вёў сшыткі «Для запісу забытых слоў» і «Забытыя беларускія словы», якія захоўваюцца ў яго архіве. У гэтыя сшыткі, як зразумела з іх назвы, ён запісваў незаслужана, на яго думку, забытыя словы.

Адным з яркіх прыкладаў удзелу Я. Коласа ў перавыданні яго твораў з'яўляецца праца над новай рэдакцыяй трылогіі «На ростанях».

У поўным выглядзе трылогія выйшла ў 1955 годзе. Гэтай падзеі папярэднічала доўгая карпатлівая праца пісьменніка над зместам твора, яго мовай і стылем. Неабходнасць гэтага была відавочнай. За час, які прайшоў пасля выдання першых дзвюх частак трылогіі, адбылося шмат змен як у самім жыцці, так і ў мове. Папоўніўся, узбагаціўся яе слоўнікавы склад, адбыліся значныя змены ў граматычным ладзе. Напрыклад, у першапачатковых выданнях было даволі шмат русізмаў. У новым выданні яны паслядоўна замяняліся беларускімі эквівалентамі (*пазваленне – дазвол, прыстройкі – прыбудовкі, часы – гадзіннік, цятрадзі – сшыткі, жалезная дарога – чыгунка*). Вось яшчэ прыклады такіх змен: «Ну, панічок мой родны, як сабе хочаце: хочаце верце, хочаце не верце, а я вам, *яй-богу*, шаптала» (а я вам, *далі-бог*, шаптала!); «Спярга яму было крыху смешна, але па меры таго, як сама *сказанніца* ўсё больш і больш захоплівалася таемнасцю гэтага здарэння, другая думка зацікавіла маладога хлопца» (па меры таго, як сама *апаздальніца*); «Дарога ішла каля самай вёскі, *захватваючы* нават адзін канец вуліцы» (*захопліваючы* нават адзін канец вуліцы); «Як толькі заплюшчыў ён вочы, перад ім, як жывы, усплыў малюнак дарогі, якой ён ехаў ад станцыі, несканчоныя балоты і цэлыя *стады* стажкоў на іх» (несканчоныя балоты і цэлыя *статкі* стажкоў на іх).

Дыялектная лексіка замянялася сінонімамі літаратурнай мовы: (*праве – дапраўды, таволіца – варушыца, змяшаўся – збянтэжыўся*). Многія лексічныя змены звязаны з імкненнем пісьменніка дасягнуць большай энсавай дакладнасці: «Прыпомніўшы ўвесь ход сваіх *мысляў*, настаўнік ніяк не мог знайсці гэтай сувязі» (прыпомніўшы ўвесь ход сваіх *разваг*); «Хаты былі *больш* новыя, пабудаваныя з тоўстага і гладка-

га лесу» (хаты былі *пераважна* новыя); «Цікава. Трэба будзе падумаць над гэтым», – зазначыў настаўнік сам сабе. Але, як бачна, была ў яго яшчэ і *другая* думка» (была ў яго яшчэ і *іншая* думка); «Галава яго крыху схілілася *наўскось*, цёмныя вочы, у якіх часам адбівалася нейкая затоеная думка, пазіралі, ня міргаючы, у кут пакоіку, але нічога ня бачылі: яны як-бы пазіралі на тую думку, якая цяпер заварушылася ў яго розуме» («Галава яго крыху схілілася *набок*, цёмныя вочы, у якіх адбівалася нейкая затоеная думка, пазіралі, не міргаючы, у кут пакоіка, але нічога не бачылі: яны як бы пазіралі на тую думку, якая цяпер заварушылася ў яго *галаве*»).

Многія змены насілі граматычны характар. Так, у шэрагу выпадкаў дзеепрыметнікавыя словазлучэнні замяняліся паралельнымі сінтаксічнымі канструкцыямі ў выглядзе даданых частак складаназалежнага сказа: «Дарога ўвесь час ішла лесам. Лес зрэдка разрываўся невялічкімі палянкамі, на каторых часамі рунела жыта, а на краёх тамсям пападаліся старадрэвіны-хвоі, *пышна разросыяся на прасторы*, або развіслыя таўшчэразныя дубы, як заможныя старасвецкія гаспадары; на гэтых дубох паляшукі-бортнікі ўстрайвалі цэлыя пчольнікі, зацягнуўшы туды каля дзесятка вульеў» (старадрэвіны-хвоі, *што пышна разрасліся на прасторы*); «Чародкі маладых дзяўчат-паляшучак і праворных маладзіц, убраных, як макавыя кветкі ў агародзе, падштурхоўвалі адна другую, перамігваліся і кідалі смяшлівыя погляды ў бок *першы раз з 'яўленага тут маладога настаўніка*» (кідалі смяшлівыя пагляды ў бок маладога настаўніка, *які першы раз з 'явіўся тут*).

Нямала было і змен арфаграфічнага характару: «Вось ў гэтым дворыку жыве фельчар Гарошка, удавец, сышоўся з адною паляшучкаю і сам апаляшучыўся. Сын яго, Максім, вучыўся ва ўсіх школах Пінску, але ні аднае *ня* скончыў, а з апошняе, з духоўнага вучылішча проста ўцёк... Цяпер ён накіроўваецца на дзяка, або на *памоўніка* валаснога пісара (Вось у гэтым дворыку жыве фельчар Гарошка, удавец, сышоўся з адною паляшучкаю і сам апаляшучыўся. Сын яго, Максім, вучыўся ва ўсіх школах, але ні аднае *не* скончыў, а з апошняе, з духоўнага вучылішча, проста ўцёк... Цяпер ён бярэ курс на дзяка або на *памочніка* валаснога пісара).

Такім чынам, Якуб Колас актыўна ўдасканальваў свае творы пры іх перавыданні. Змены тлумачацца як імкненнем захаваць чысціню і дакладнасць маўлення, так і патрабаваннямі часу, калі актыўна ў жыццё беларуса ўкараняліся рэаліі савецкага перыяду.